

7. Казанфаров І. С. Загальні умови цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану порушенням особистих немайнових прав / І. С. Казанфаров // Вісник Одеського національного університету. – 2009. – Т. 14. – Вип. 1. Правознавство. – С. 24–34.
8. Брагинский М. И. Договорное право. Книга первая: Общие положения / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – 2-е изд. – М.: Статут, 2005. – 842 с.
9. Евтеев В. С. Возмещение убытков как вид ответственности в коммерческой деятельности / В. С. Евтеев. – М.: Зерцало-М, 2005. – 184 с.
10. Хохлова Г. В. Понятие гражданско-правовой ответственности / Г. В. Хохлова // Актуальные проблемы гражданского права : сб. статей / [под ред. В. В. Витрянского]. – 2002. – Вып. 5. – С. 64–85.
11. Примак В. Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб : монографія / В. Д. Примак. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 432 с.
12. Кузнецова Н. С. Гражданско-правовая ответственность: понятия, условия и механизм применения / Н. С. Кузнецова // Альманах цивилистики : сб. статей / под ред. Р. А. Майданика. – 2010. – Вып. 3. – С. 30–48.
13. Гражданское право : актуальные проблемы теории и практики / под общ. ред. В. А. Белова. – М.: Юрайт-Издат, 2008. – 993 с.
14. Советское гражданское право : учеб. для студ. высш. учеб. заведений : Ч. 1 / под ред. В. Ф. Маслова и А. А. Пушкина. – Изд. 2-ое, перераб. и доп. – Киев : Вища шк., 1983 – 463 с.
15. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. / А. П. Сергеев. – М.: Велби ; Проспект, 2004. – 752 с.
16. Табунщиков А. Т. Институт компенсации морального вреда в российском гражданском праве / А. Т. Табунщиков ; под ред. С. В. Тычинина. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2007. – 124 с.

Надійшла до редколегії 28.12.2010

ЗАГОРОДНИЙ С. А. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Определены основания возникновения гражданско-правовой ответственности. Проанализированы основные концепции возникновения гражданско-правовой ответственности. Доказана целесообразность применения к исследуемым правоотношениям конструкции состава гражданского правонарушения.

ZAGORODNIY S. A. ACTUAL PROBLEMS OF CIVIL LIABILITY ORIGIN

The grounds of civil liability origin are defined. Basic conceptions of origin of civil liability are analyzed. The expedience of application to the probed legal relationships of composition of civil offence construction is grounded.

УДК 347.235(477)

І. В. БРИГАДИР,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового, земельного та екологічного права
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОКРЕМІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ЗЕМЛЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В ПРОЕКТІ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО РИНОК ЗЕМЕЛЬ»

Досліджено правові проблеми гарантування прав громадян на землі сільськогосподарського призначення в умовах запровадження ринку землі в Україні.

В Україні на обговорення винесено розроблений Проект Закону України «Про ринок земель» (далі – Проект) [1]. Його прийняття і запровадження поряд із Законом України «Про державний земельний кадастр» є необхідною умовою скасування мораторію на відчуження земельних ділянок сільськогосподарського

призначення. У зв'язку з цим надзвичайний інтерес викликають проблеми гарантування прав громадян на землю сільськогосподарського призначення і державно-правові механізми їх гарантування.

Дослідженню правового регулювання земельних відносин присвячено велику кількість

правознавчих праць. Результати дослідження регулювання ринку землі в Україні або окремі його аспекти висвітлені в роботах О. Г. Бондаря, А. П. Гетьмана, І. І. Каракаша, П. Ф. Кулиничя, В. В. Носіка, О. О. Погрібного, С. В. Разметаєва, В. І. Семчика, Н. І. Титової, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги, В. П. Яніцького. Однак дослідженню правових механізмів гарантування прав громадян на землю сільськогосподарського призначення в умовах вільного ринку землі достатньої уваги приділено не було.

Звідси **метою** статті є дослідження правових механізмів гарантування прав громадян на землю сільськогосподарського призначення в умовах запровадження ринку землі, а завданням – визначення ефективних механізмів подолання проблем, які виникають при запровадженні вільного обігу земель сільськогосподарського призначення. Її новизна полягає в аналізі запропонованих у проекті Закону України «Про ринок земель» механізмів законодавчого забезпечення прав громадян на землю сільськогосподарського призначення в Україні та пропозиції окремих шляхів його подальшого розвитку в умовах розвитку ринку землі.

У рамках даної статті неможливо охопити всі виявлені проблеми із запровадженням ринку землі в Україні, тому основну увагу зосередимо на найбільш важливих.

Аналіз Проекту вказує, що він породжує досить значну прогалину в законодавстві, яка надалі призведе до складнощів у практиці правозастосування. Так, глава 4 називається «Обіг земель сільськогосподарського призначення». У той же час її зміст свідчить про використання в законі як синонімів понять «землі (земельні ділянки) сільськогосподарського призначення» і «землі (земельні ділянки) сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва». Однак чинне законодавство, зокрема положення Земельного кодексу України [2] (далі – ЗК), не ставлять знак рівності між цими поняттями.

Так, ч. 3 ст. 22 ЗК визначає: «Землі сільськогосподарського призначення передаються у власність та надаються у користування: а) громадянам – для ведення особистого селянського господарства, садівництва, городництва, сінокошіння та випасання худоби, ведення товарного сільськогосподарського виробництва; б) сільськогосподарським підприємствам – для ведення товарного сільськогосподарського виробництва; в) сільськогосподарським науково-дослідним установам та навчальним закладам, сільським професійно-технічним учили-

щам та загальноосвітнім школам – для дослідних і навчальних цілей, пропаганди передового досвіду ведення сільського господарства; г) несільськогосподарським підприємствам, установам та організаціям, релігійним організаціям і об'єднанням громадян – для ведення підсобного сільського господарства; ґ) оптовим ринкам сільськогосподарської продукції – для розміщення власної інфраструктури».

Таким чином, ЗК встановлює близько десяти напрямків використання земель сільськогосподарського призначення, серед яких і ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Тому виникає ситуація, коли Проект повинен або тільки передбачати особливості обігу земель товарного сільськогосподарського виробництва, або об'єднати всі види використання під єдиним визначенням земель сільськогосподарського призначення, що означатиме поширення всіх вимог глави 4 Проекту на всю категорію земель – землі сільськогосподарського призначення.

На думку автора, для належного забезпечення прав громадян на землю, більш доцільним є саме запровадження диференційованих вимог для земель сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва і земель, не наданих для товарного виробництва продукції сільськогосподарства, в межах єдиної категорії земель. З одного боку, це забезпечить необхідні гарантії держави на збереження основних масивів земель під контролем держави та громадян України, з іншого – дозволить уникнути складнощів громадян у частині розпорядження землями, наданими для городництва, садівництва, особистого селянського господарства тощо. Особливо актуально це у зв'язку з невеликими площами останніх названих земельних ділянок.

Окремі проблемні ситуації може породити наступне положення Проекту. Частиною 1 ст. 12 Проекту передбачено, що «земельні ділянки сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва можуть набувати у власність за цивільно-правовими угодами лише: громадяни України; держава в особі спеціалізованої установи чи територіальні громади в особі відповідних органів місцевого самоврядування». При цьому далі вказується на заборону перебування у власності іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб та держав земельних ділянок сільськогосподарського призначення

для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та необхідність їх відчуження протягом року з моменту набуття.

З аналізу вказаної норми випливає, що серед суб'єктів набуття земельних ділянок не вказані юридичні особи України. Крім того, проектом не передбачено внесення змін до ст. 82 ЗК, ч. 1 якої вказує: «Юридичні особи (засновані громадянами України або юридичними особами України) можуть набувати у власність земельні ділянки для здійснення підприємницької діяльності у разі: а) придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами; б) внесення земельних ділянок її засновниками до статутного капіталу; в) прийняття спадщини; г) виникнення інших підстав, передбачених законом».

З одного боку, логіка законодавця цілком зрозуміла: необхідно унеможливити створення латифундій латиноамериканського зразка, коли в руках незначного кола осіб зосереджується власність на землю, а особи, які реально працюють на цій землі (фермери), мають статус найманих працівників або орендарів [3, с. 39]. З іншого боку, існує проблема розвитку підприємницької діяльності із створення юридичної особи. Наприклад, фермерські господарства є юридичними особами, що можуть бути засновані виключно громадянами України. Однак згідно з існуючою нормою проекту фермерські господарства не зможуть купити землі для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, що знову ж таки суперечить положенням ЗК та не узгоджено з положеннями Закону України «Про фермерське господарство» [4].

На думку автора, доцільно було б доповнити ч. 1 ст. 12 Проекту та встановити можливість набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва для юридичних осіб, які мають статус сільськогосподарських товаровиробників і засновані виключно громадянами України. Це дозволить громадянам вільно обирати та розвивати свою підприємницьку діяльність за зручними для них формами господарювання, а державі надасть гарантії відсутності на ринку землі спекулятивних юридичних осіб, враховуючи положення ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», яка встановлює: «сільськогосподарський товаровиробник – фізична або юридична особа незалежно від форми власності та господарювання, в якій

валовий дохід, отриманий від операцій з реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, за наявності сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень тощо) та/або поголів'я сільськогосподарських тварин у власності, користуванні, в тому числі й на умовах оренди, за попередній звітний (податковий) рік перевищує 75 відсотків загальної суми валового доходу» [5].

Крім того, запорукою унеможливлення створення на ринку землі великих землевласників є те, що Проектом у ст. 18 запропоновано встановити обмеження щодо граничних площ земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Максимальні граничні площі земельних ділянок, що можуть перебувати у приватній власності однієї особи для ведення товарного сільськогосподарського виробництва в межах відповідного регіону, рішенням Кабінету Міністрів України пропонується встановлювати з урахуванням оптимальних розмірів сільськогосподарських підприємств відповідного регіону за поданням центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики та Національної академії аграрних наук України.

Слід зазначити, що подібні обмеження містяться в законодавстві багатьох країн. У Болгарії сім'я може мати у власності не більше 30 га, а в районах інтенсивного землеробства – не більше 20 га. Крім того, свого часу було введено 10-річний мораторій на купівлю земельних ділянок, що одержані у власність із державного і колективного земельного фонду [3, с. 39]. Максимальну величину земельної ділянки сільськогосподарського призначення, що перебуває у власності сім'ї, в Румунії встановлено на рівні 100 га, в Угорщині – 300 га на особу [6, с. 117].

Однак в Україні слід передбачити випадки вирішення проблеми набуття права власності на землю в кількох регіонах однією особою. Крім того, ЗК вже має механізм певного тимчасового стримування процесу формування значних за обсягом землеволодінь. Так, п. 13 Перехідних положень встановлює, що «на період до 1 січня 2015 року громадяни і юридичні особи можуть набувати право власності на землі сільськогосподарського призначення загальною площею до 100 гектарів». І вказаний п. 13 Проектом відмінати не передбачено.

Проектом також передбачено, що загальна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення приватної власності для

ведення товарного сільськогосподарського виробництва може перевищувати відповідні розміри граничної максимальної площі у відповідному регіоні у разі успадкування земельних ділянок за законом. Передбачається ввести заборону державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, якщо така реєстрація приведе до перевищення граничної максимальної площі земельних ділянок у приватній власності однієї особи (крім успадкування земельних ділянок за законом).

Однак тут виникає певна проблема, а саме трактування положення «успадкування земельних ділянок за законом». Як саме його слід розуміти: а) за законом, а не за заповітом, тобто виключити заповідання як форму переходу права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення; б) за законом, тобто за Цивільним кодексом України. На думку автора, слова «за законом» доцільно замінити на «згідно із Цивільним кодексом України», адже обмеження можливості застосування заповіту до земельних відносин є певним порушенням конституційних прав громадян.

У Проекті передбачено ще одне положення, яке повинно надати певні гарантії прав громадян на землю, але не узгоджується з положеннями інших нормативних актів. Стаття 16 Проекту передбачає продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної або комунальної власності з розстроченням платежу.

Право на придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, а також для ведення фермерського господарства, особистого селянського господарства понад норму безоплатної приватизації із земель державної або комунальної власності з розстроченням платежу передбачається надавати громадянам України, які: до введення в дію цього Закону отримали ці земельні ділянки в постійне користування або оренду для ведення фермерського господарства; протягом останніх п'яти років ведуть особисте селянське господарство і набувають у власність ці земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної або комунальної власності з метою створення фермерського господарства

чи ведення товарного сільськогосподарського виробництва; є молодими спеціалістами, які мають сільськогосподарську освіту і купують земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної або комунальної власності для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, створення особистих селянських і фермерських господарств; купують деградовані та малопродуктивні земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної або комунальної власності для заліснення, залуження або створення об'єктів природно-заповідного фонду.

Передбачається встановити, що термін розстрочення платежу при продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної або комунальної власності не може перевищувати п'яти років. Водночас ч. 4 ст. 13 Закону України «Про фермерське господарство» передбачає за аналогічних обставин термін 20 років. Враховуючи стан вітчизняного агропромислового комплексу та ціни на землі, доцільно було б встановити термін розстрочки платежу саме 20 років.

Враховуючи вищевикладене, слід відзначити що в рамках однієї статті неможливо окреслити всі проблеми, пов'язані із запровадженням ринку землі в Україні. Необхідно дослідити механізми передачі прав на землю, в тому числі земельні торги, окремо розглянути ринок земель несільськогосподарського призначення, детально проаналізувати суб'єктний склад ринку землі, суміжні проблеми зміни цільового призначення земельних ділянок тощо. Слід констатувати, що розроблений проект є значним поступом на шляху впровадження ринкових механізмів щодо регулювання ринку землі в Україні, однак він потребує значного доопрацювання, зокрема в частині визначення вимог до обігу земель сільськогосподарського призначення, відмінних від земель наданих для товарного виробництва. Крім того, у Проекті взагалі не відображено такого явища, як внесення права власності на землі сільськогосподарського призначення до статутних фондів юридичних осіб. Незапровадження відповідних вимог може спричинити повне нівелювання всіх описаних вище механізмів обмеження спекуляцій та монополізацію земель в Україні.

Список використаної літератури

1. Проект Закону України «Про ринок земель» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dkzr.gov.ua/terra/control/uk/publish/article?art_id=117635&cat_id=38306.
2. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
3. Третяк А. М. Концептуальні засади формування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні / А. М. Третяк // Проблеми розвитку земельних відносин на засадах нового Земельного кодексу

України : матеріали всеукр. наук. конф. (м. Київ, 10–11 вересня 2002 р.). – К. : Ін-т землеустрою УААН, 2002. – С. 38–41.

4. Про фермерське господарство : закон України від 19 черв. 2003 р. № 973-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 363.

5. Про сільськогосподарську кооперацію : закон України від 17 лип. 1997 р. № 469-97-ВР /// Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261.

6. Балян А. В. Земельні реформи у постсоціалістичних країнах Східної Європи / А. В. Балян // Економіка АПК. – 2001. – № 11. – С. 115–118.

Надійшла до редколегії 15.03.2011

БРИГАДИР И. В. ОТДЕЛЬНЫЕ ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ГАРАНТИРОВАНИЯ ПРАВ ГРАЖДАН НА ЗЕМЛЮ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ В ПРОЕКТЕ ЗАКОНА УКРАИНЫ «О РЫНКЕ ЗЕМЕЛЬ»

Исследованы правовые проблемы гарантирования прав граждан на землю сельскохозяйственного назначения в условиях внедрения рынка земли в Украине.

BRYGADYR I. SOME LEGAL PROBLEMS OF GUARANTEEING OF CITIZENS' RIGHTS ON LANDS OF AGRICULTURAL FUNCTIONS IN THE PROJECT OF LAW OF UKRAINE «ABOUT THE MARKET OF LANDS»

The legal problems of guaranteeing of citizens' rights on lands of the agricultural functions in the conditions of introduction of land market of Ukraine.

УДК [347.764:796](477)

М. А. ТІХОНОВА,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри цивільного прав та процесу

Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИДИ СТРАХУВАННЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Визначено місце страхування у правовому регулюванні відносин у сфері національної фізичної культури і спорту. Наведено класифікацію видів страхування у сфері фізичної культури і спорту.

У правовому регулюванні відносин, що виникають у національній сфері фізичної культури і спорту? страхування має посісти чільне місце. Сьогодні страхові компанії виступають спонсорами спортивних заходів, страхують ризики професійних спортсменів та спортсменів-аматорів, а також спортклуби та їх інвентар. І хоча в усьому світі сфера спорту є дуже привабливою для страхових компаній, але в Україні даний вид страхування ще дуже далекий від європейського рівня розвитку.

По-перше, страхування дуже важливе в тих видах спорту, які мають підвищений рівень травматизму (гірськолижний спорт, хокей, футбол, бокс, регбі, спортивна гімнастика тощо). Страхові поліси для даних видів спорту мають за підвищені тарифи, тому що ймовірність настання страхового випадку у них найбільша порівняно з іншими видами спорту і в разі настання страхового випадку лікування спортсмена покладається на клуб і страхову компанію. За ра-

хунок страховки оплачується також відшкодування збитків у разі отримання серйозних травм.

По-друге, відомі спортивні бренди отримують дуже високі доходи, і тому вони можуть оплачувати дорогі і довгострокові страховки (найбагатші російські клуби «Зеніт», «Локомотив», «Спартак» і ЦСКА з бюджетами близько 50–70 млн дол. США страхують своїх футболістів на 50–60 млн руб. на рік [1]). Малобюджетні клуби та спортсмени з цих організацій можуть дозволити собі купити тільки «формальну», «копійчану» річну страховку, за якою в разі травми спортсмен не звернеться і за виплатою не прийде; ці ж клуби можуть сплатити обов'язкову страховку спортсменів, що беруть участь у змаганнях, але така страховка, як правило, покриває лише ризики, що виникають протягом спортивного заходу, тобто вона є короткостроковою.

У запропонованій статті розглянуто види страхування, які існують у сфері фізичної культури та спорту.